

ПРО ОСОБЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Степан Васьків

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
79008, м. Львів, пр. Свободи, 18,*

e-mail: stepan.vaskiv@lnu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3781-2822>

Анотація. *Стаття спрямована на визначення особливостей і ризиків, які важливо враховувати в удосконаленні організаційних, економічних, правових та інших складових механізму розвитку транскордонного співробітництва в контексті захисту національних інтересів та економічної безпеки України.*

Охарактеризовано особливості транскордонного співробітництва України з урахуванням чинника російської військової агресії, інших історико-політичних, геопросторових, економічних детермінант. Визначено ризики транскордонного співробітництва України з країнами ЄС (Польща, Румунія, Угорщина, Словаччина) та іншими країнами (Молдова) зі спільним кордоном, які пов'язані з захистом економічних інтересів, політичними впливами, геопросторовими, екологічними та іншими чинниками. Використано методи аналізу, синтезу, порівняння, графічні методи візуалізації даних. Сформульовано висновок, що на сучасному етапі розвитку Україна знаходиться «на перехресті» складних екзистенційних шляхів та нової економічної і політичної реальності: з одного боку, продовжується боротьба за незалежність і територіальну цілісність, а з іншого боку – з'являються нові завдання і плани повоєнної відбудови економіки України, реалізації євроінтеграційного вектору розвитку. Імплементация цих завдань тісно пов'язана із посиленням транскордонних зв'язків України з країнами ЄС, наближенням законодавства та управлінських практик до європейських стандартів.

Ключові слова: *економічна безпека, євроінтеграція, єврорегіон, національна безпека, ризики, транскордонне співробітництво, Україна.*

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку міжнародних економічних відносин пов'язані з активізацією транскордонного, регіонального та міжнародного територіального співробітництва. На основі різних форм співробітництва відбуваються інтеграційні процеси і розширення сфер впливу окремих територій. Прикладом є понад 100 транскордонних регіональних асоціацій в Європі, інших форм співпраці, зокрема «єврорегіонів» (Карпатський, Татри, Альп-Марітім тощо), з проектами, спрямованими на поширення і поглиблення успішних практик транскордонного розвитку. Транскордонна співпраця у Європі постійно посилюється. По-перше, розвиток ЄС та нові виклики

цього процесу об'єктивно вимагають нових спільних рішень та кооперації. По-друге, в умовах розширення масштабів світової торгівлі, на тлі глобалізації і появи нових форм співпраці, країни та окремі регіони намагаються активніше залучати партнерів до колективних проєктів і стратегічних програм. Зрештою, в умовах постійних екологічних, сировинних, безпекових та інших викликів – транснаціональні соціально-економічні зв'язки стають необхідними у вирішенні надскладних суспільних проблем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика транскордонного співробітництва, його впливу на процеси сталого розвитку територій, економічної безпеки регіонів та країн світу є доволі поширеною у наукових публікаціях. Зокрема, Щерба Г.І. в [1, с. 42] звертає увагу на роль єврорегіонів і транскордонного співробітництва у функціонуванні соціального простору в Європі, вирішенні проблем просторового розвитку прикордонних регіонів, підвищення життєвого рівня населення, зміцнення конкурентоспроможності національних економік загалом.

Автори колективної монографії за ред. Х. Притули [2] звертають увагу відсутність у вітчизняному законодавстві і документах стратегічного планування багатьох сучасних характеристик і ризиків розвитку транскордонної співпраці – як у глобальному контексті, так і в аспекті нових українських реалій. На цьому тлі свій вплив нарощують неформальні інституції, особливо на прикордонних територіях, що нерідко призводить до деструктивних наслідків у розвитку регіонів.

Враховуючи безпекові виклики і загрози в Україні та світі, особливу увагу дослідники приділяють *транскордонній економічній безпеці*, під якою М. Дубина пропонує розглядати «свободу від негативного зовнішнього та внутрішнього впливів на будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення співпраці між територіями або інститутами влади, які перебувають під юрисдикцією двох або декількох договірних сторін, у сфері економічних відносин» [3, с. 180]. Однак в умовах сьогодення більш актуально, на нашу думку, трактувати поняття транскордонної економічної безпеки у контексті захищеності прикордонних регіонів від впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, дестабілізаційних чинників, при якому забезпечується стійкість, збалансованість і конкурентоспроможність економіки територій, пов'язаних транскордонними відносинами. При цьому відповідно до усталених наукових підходів до розуміння складових економічної безпеки держави (регіону) [4, 5], оцінювання та аналізу економічної безпеки України [6], основу транскордонної економічної безпеки складають такі компоненти: зовнішньоекономічна (переміщення різних видів товарів та ресурсів), виробнича, продовольча, енергетична, фінансова, інвестиційна, науково-технологічна, соціальна і демографічна.

Окрім традиційних складових економічної безпеки транскордонного співробітництва, деякі вчені (З. Варналій, Т. Васильців, О. Власюк, В. Геєць, М. Єрмошенко) наголошують на потребі включення міграційної складової як окремого самостійного компонента. У цьому аспекті *транскордонна міграційна безпека* як компонента економічної безпеки охоплює захищеність інтересів прикордонних територій різних країн щодо збереження інтелектуально-кадрового потенціалу економіки, зменшення впливу реальних і потенційних загроз міграційних втрат

населення, попередження їх трансформації у небезпеки національного масштабу [7]. На нашу думку, одним із механізмів зміцнення транскордонної міграційної безпеки України може стати соціально-економічна конвергенція України та ЄС, зокрема транскордонних ринків праці, розбіжність у розвитку яких становить ключові чинники виштовхування українських трудових мігрантів до сусідніх країн (у тому числі їх прикордонних регіонів). Важливо також згадати, що високій еміграційній активності сприяло підписання Україною низки двосторонніх угод про місцевий прикордонний рух, що полегшило пересування населення, особливо Закарпатської, Чернівецької, Львівської та Волинської областей, до Польщі (з 2009 р.) [8], Угорщини (з 2008 р.) [9], Румунії (з 2015 р.) [10], та Словаччини (з 2008 р.) [11]. Подальше розширення можливостей легального працевлаштування українських громадян в країнах ЄС також пояснює високий рівень вихідної української міграції у передвоєнний період та під час війни.

Російська військова агресія та умови воєнного часу в Україні суттєво вплинули на інституційне середовище транскордонного співробітництва, його можливості, переваги і ризики, що потребує теоретичного переосмислення та розробки нових наукових підходів і практичних рекомендацій щодо механізмів використання інструментів транскордонної співпраці в системі управління економічної безпекою України.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення особливостей і ризиків, які важливо враховувати в удосконаленні організаційних, економічних, правових, інших складових механізму розвитку транскордонного співробітництва в контексті захисту національних інтересів та економічної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Генерування нових інструментів і засобів активізації співпраці між територіями досі залишається актуальним, враховуючи вплив глобалізації, регіоналізації, локалізації (розширення повноважень «на місцях») та з огляду на появу новітніх безпекових загроз. Водночас специфічні характеристики кожної країни чи регіону, їх унікальні потреби та можливості, проблеми і ризики стають вирішальними детермінантами просторових векторів, стратегічних сфер та інституціонально-організаційних рівнів транскордонної співпраці. До прикладу, території із розвинутою інфраструктурою мають більше перспектив у налагодженні торговельно-транспортних зв'язків із сусідніми територіями. Водночас регіони зі слабкою логістичною інфраструктурою, однак із планами посилити зовнішню торгівлю через кордон, можуть ініціювати ідеї і практичні заходи (програми) щодо розбудови місцевої інфраструктури задля долучення до транскордонних торговельних потоків.

Специфіка України та її роль у посиленні міжтериторіальної співпраці обумовлені, перш за все, історико-політичними умовами, в яких перебуває країна. На сучасному етапі розвитку Україна знаходиться «на перехресті» складних екзистенційних шляхів: з одного боку, продовжується боротьба за територіальну цілісність і національну безпеку, порушену російською федерацією, а з іншого боку – з'являються все нові завдання і плани повоєнної відбудови економіки України для подолання спричинених війною криз та реалізації євроінтеграційного вектору розвитку. Імплементация останнього тісно пов'язана із посиленням транскордонних зв'язків України з країнами ЄС, зменшенням

соціально-економічних дивергенцій, наближенням законодавства та управлінських практик до європейських стандартів.

Окрім складності історико-політичних координат, в яких перебуває сьогодні Україна, не менш вагоме значення у відносинах із Європейським Союзом має геопросторовий чинник. Мова йде про геополітичне положення країни, наявність спільного кордону з ЄС (1257 км), зростання ролі прикордонних регіонів у міжтериторіальних взаєминах, що не лише впливають на формат співробітництва як держав, так і прикордонних територій, а й формують основу для подальшої інтенсифікації транскордонних зв'язків. Посилення співпраці між країнами відкриває нові можливості та великі перспективи для розвитку бізнесу і ділової активності на прикордонні, і підвищення транскордонної конкурентоспроможності на рівні регіонів завдяки мобілізації зусиль і ресурсного потенціалу суміжних територій, а також шляхом розбудови транскордонної інфраструктури та інституційно-правової складової.

Однак сучасний стан інституціонального забезпечення **міжтериторіального співробітництва в Україні** потребує удосконалення, насамперед, з позицій врахування інтересів усіх сторін співпраці. Дотепер розподіл повноважень між органами влади центрального, регіонального та місцевого рівнів залишається нечітким, а на локальному рівні спостерігається нестача відповідних інституцій та компетентного персоналу.

Розмежування складових міжнародного співробітництва за територіальною ознакою з урахуванням безпекової складової розвитку наведено на рис. 1.

Міжнародне територіальне співробітництво здійснюється з метою формування і поглиблення дружніх, у тому числі добросусідських і взаємовигідних, відносин його суб'єктів і учасників, що сприятимуть спільному вирішенню завдань місцевого, регіонального та державного розвитку.

Зі стратегічної перспективи транскордонне співробітництво в Україні розглядається у двох площинах – як інструмент розвитку прикордонних територій і як чинник реалізації євроінтеграційних прагнень, адже свого часу транскордонна співпраця стала одним із катализаторів інтеграції європейських держав [12]. При цьому в економічній літературі та практичній діяльності відомо багато механізмів імплементації транскордонного співробітництва на різних рівнях.

Нова економічна і політична реальність почала формуватися із наростанням геополітичної напруги на кордонах України, з одного боку, і посиленням євроінтеграційного вектору розвитку України, з іншого (рис. 2).

Україно-російські взаємини мають вкрай суперечливу історію, яка налічує багато сотень років. Гібридна війна РФ проти України у сучасній формі розпочалась ще з моменту становлення України як самостійної незалежної держави у 1991 році. Проявом латентних недобросусідських взаємин стали, зокрема: російська пропаганда через українські ЗМІ, гуманітарну і культурну політику; розміщення Чорноморського флоту РФ на території України з 1994 р.; «підбивання» оборонно-промислового комплексу України; криза навколо острова Коса Тузла у 2003 р.; «газові війни» у 2006 і 2009 рр.; ініціювання «східноукраїнського» сепаратизму; розвиток агентурних мереж; домінування російського капіталу у галузі зв'язку і телекомунікацій, паливно-

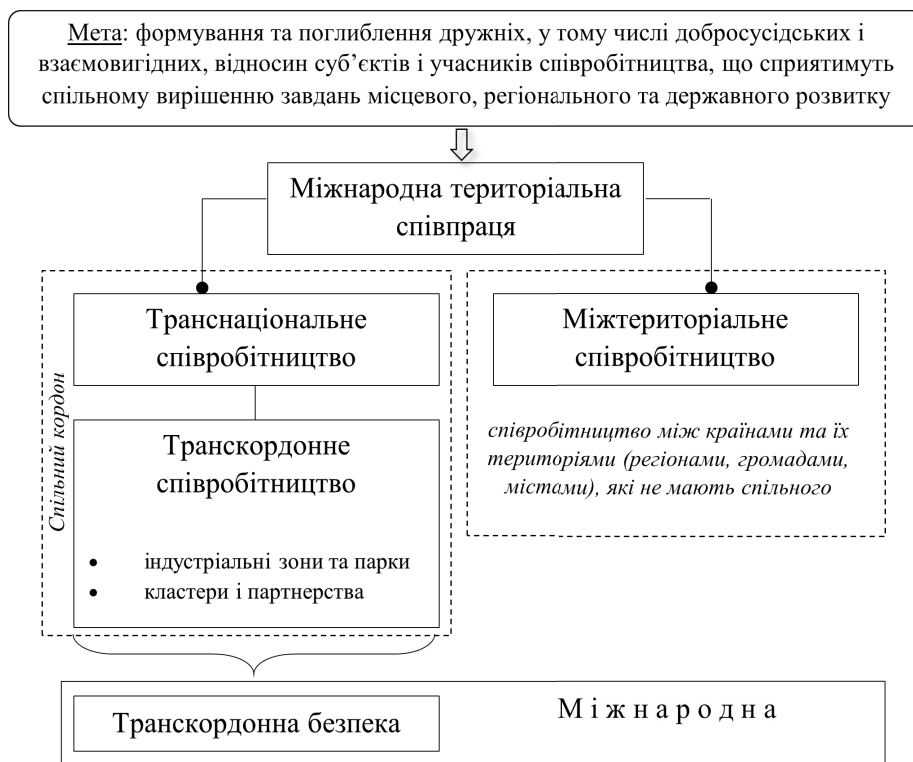

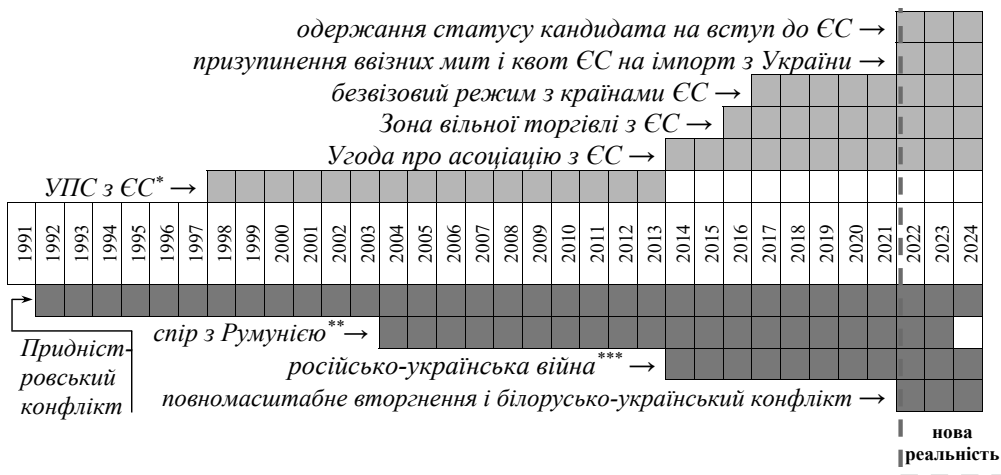
Рис. 1. Місце транскордонного співробітництва в системі міжнародної територіальної співпраці

Джерело: авторська розробка

енергетичному комплексі та частково у банківському секторі у 2010–2013 рр.; спільні стратегічні навчання збройних сил РФ та Білорусії у 2013 р. тощо. Усе це в результаті призвело до анексії АР Крим і подальшого повномасштабного вторгнення російських військ.

В умовах великої війни Росії проти України кардинально змінились вектори міжтериторіального співробітництва України, посилилась співпраця на західному кордоні країни – переважно у контексті гуманітарної та військової допомоги. З моменту повномасштабного вторгнення величезну єдність і підтримку продемонстрували країни ЄС, що межують з Україною, як і решта цивілізованого світу. Таким чином, в Україні сформувалась нова економічна реальність як наслідок трансформації економічного середовища і змін, зумовлених війною. Таке середовище формує нові ризики для учасників, які можуть послаблювати транскордонне співробітництво і негативно впливати на його ефективність.

Отже, головними ознаками формування нової економічної реальності в Україні в умовах війни є: 1) збільшення витрат на оборону та безпеку; 2) значне зростання цін на товари і послуги, падіння рівня життя; 3) зміни у структурі виробництва та обігу товарів;

Примітки: * Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС (підписана у 1994 р., набула чинності з 1998 р.); ** спір з Румунією щодо каналу “Дунай – Чорне море” (вирішений у Міжнародному суді ООН у кінці 2023 р.); *** латентна фаза гібридного конфлікту з російською федерацією тривала від початку здобуття Україною незалежності.

Джерело: авторська розробка.

Рис. 2. Формування «нової реальності» у транскордонних відносинах України за період незалежності: геополітична напруга vs. євроінтеграційна динаміка

3) зменшення інвестицій; 4) загальна дестабілізація економіки і зростання геополітичної напруги та ризиків у транскордонному просторі; 5) посилення євроінтеграційної динаміки (одержання статусу кандидата на вступ до ЄС і початок переговорів).

Поглиблення дисонансу між загостренням безпекових загроз на тлі стрімкого зростання можливостей і становить ключову особливість сучасної економічної реальності транскордонного розвитку нашої країни. Варто також підкреслити, що жодна європейська країна не отримувала статусу кандидата на членство в ЄС, коли на її території відбувалися активні бойові дії. Зважаючи на умови, за яких Україна потенційно набуде статусу члена ЄС, для неї мають бути напрацьовані окремі механізми фінансової підтримки з фокусом на відновлення економіки, пошкодженої і втраченої інфраструктури.

Загалом, ризики транскордонної співпраці України охоплюють проблеми із міжнародною безпекою, торговельними конфліктами, зловживанням адміністративним ресурсом, поширенням корупції та недоброчесності, нелегальною міграцією, транскордонними конфліктами тощо. Деякі з цих ризиків є наслідком неефективного співробітництва прикордонних територій різних країн, конфлікту інтересів, інституційних «пасток» і прогалин у законодавстві або слабкої координації діяльності міжнародних партнерів. Водночас соціально-економічні і політичні кризи, спричинені війною суттєво похитнули взаємини України із сусідніми країнами. Так, зокрема, всестороння

підтримка Польщі на початку війни з часом змінилась на великий економічний тиск із політичним забарвленням. Найбільших втрат зазнали українські агровиробники через блокування українського кордону польськими фермерами й перевізниками. Офіційною причиною таких дій названо претензії аграріїв з *Польщі* щодо захоплення їхнього ринку українським бізнесом і загострення конкуренції у зазначеному сегменті. Дії поляків підхопили протестувальники з сусідніх країн, зокрема Румунії і Словаччини, хоча і без повного блокування кордонів. Очевидно, що європейській фермери дійсно відстоюють власні ринки і занепокоєні потенційною можливістю вступу України з її потужним аграрним сектором до Євросоюзу. Рациональним рішенням цієї проблеми на даному етапі розвитку транскордонних відносин України може стати створення транзитних коридорів для українського зерна та інших культур із супроводом правоохоронних органів аж до самих портів.

У контексті розбудови інфраструктури прикордонних регіонів перспективним є співпраця із Івано-Франківською областю. Зазначимо, це єдина прикордонна область в Україні, котра не має жодного пропускного пункту з державою, з якою межує (49 км спільного з Румунією кордону). Це зумовлено гористістю місцевості на прикордонні і недостатністю політичної волі для організації великих і вартісних інфраструктурних проєктів. Не зважаючи на те, що питання відкритості кордону між Україною та Румунією порушується з 1994 року, воно досі не отримало належної підтримки. Однак, як свідчать попередні економічні дослідження, відкриття пропускних пунктів могло б створити передумови для будівництва трьох гірськолижних курортів із розрахунковою вартістю інвестицій у 329 млн євро. Це зумовило б значний наплив туристів та створення від 10 до 20 тисяч робочих місць [13]. Тому українським органам влади центрального і місцевого рівнів разом із представниками ЄС (наприклад, консультативною місією) важливо активізувати транскордонне співробітництво у зазначеному напрямку і включити його у стратегічні плани економічної співпраці України із Євросоюзом. Відповідно регіональні і локальні програми зайнятості населення Івано-Франківської області мають узгоджуватися із новими економічними пріоритетами в частині розвитку пропускної здатності україно-румунського кордону.

Політичні та економічні відносини України й Угорщини є складними та неоднозначними. Попри тісну співпрацю в енергетичній сфері (значна частина українського імпорту енергоресурсів надходить саме з Угорщини), дещо контраверсійною залишаються позиція країни щодо інтеграції України в ЄС та приєднання до НАТО. Однак, слід розуміти, що якщо під тиском Заходу Україна погодиться на замороження конфлікту, то поруч з кордонами ЄС утвориться велика «сіра зона» із нестабільною соціально-економічною та політичною ситуацією і майже мільйоном військовослужбовців. І це, власне, буде найгірший сценарій для безпеки Європи.

Останнім часом відчутна напруга спостерігається у двосторонніх взаєминах України і Словаччини. Така ситуація значною мірою спровокована урядом сусідньої країни, який веде так звану «збалансовану зовнішню політику». У рамках співпраці країн залишається низка потужних інфраструктурних програм і проєктів у сфері логістики і транспорту, реалізація яких може відкладатися через погіршення взаємовідносин.

Мова йде, перш за все, про реконструкцію та модернізацію до 2028 року електричного інтерконектора «Мукачеве – Вельке Капушани», запуск до кінця 2024 року прямого пасажирського залізничного сполучення Київ – Кошице, розвиток транскордонного залізничного маршруту Чоп – Черна-над-Тисою тощо.

Рівень економіко-політичного зближення та співробітництва між Україною і Молдовою – єдиним західним сусідом, що не входить у ЄС – можна вважати найнижчим серед чинних стратегічних партнерів України у транскордонному просторі. Однією з причин є безпекове питання і заморожений Придністровський конфлікт. Досі на території Придністров'я дислокується оперативна групи російських військ. Це створює додаткові перешкоди для транскордонної торгівлі та зовнішньоекономічної діяльності, обмеження у доступі до відповідних ринків. Попри це, важливим напрямом теперішніх міжрегіональних відносин України і Молдови є співпраця в галузі сільського господарства (зокрема транзиті зерна), культурно-освітній та інформаційно-комунікаційній сферах, а також надання притулку українським біженцям. Крім того, у грудні 2023 року Європейська рада ухвалила надважливе рішення про початок перемовин щодо приєднання до ЄС Республіки Молдова та України, що відкриває нові стратегічні можливості для розвитку регіону і вимагає від обох сторін посилення координації їхніх позицій на шляху до євроінтеграції.

У цілому, з початком повномасштабного російського вторгнення ризику та обмеження транскордонного співробітництва України тільки посилились (табл. 1). Станом на сьогодні згідно з українським законодавством не допускається міжтериторіальна співпраця зі суб'єктами й учасниками держав, визнаних державами-агресорами і державами-терористами, зокрема рф та білоруссю. Тому Україна орієнтується виключно на посилення транскордонних відносин із країнами ЄС та Молдовою. Своєю чергою, Євросоюз також припинив будь-яке співробітництво з державами-терористами на підставі рішення Європейської комісії 4 березня 2022 року, оскільки було порушено міжнародні домовленості і Статут ООН. Варто додати, що Європейська комісія призупинила низку програм, що фінансувалися ЄС у росії на суму 178 млн євро, з білоруссю – 257 млн євро. Таким чином Європейська спільнота у повній мірі взяла курс на підтримку української незалежності та суверенітету, продемонструвавши політику солідарності і згуртованості [14].

Таблиця 1

Ризики транскордонного співробітництва України в умовах війни

Країна-партнер	Ризики та проблеми	Потенційні рішення для зміцнення відносин
1	2	3
Країни-члени ЄС		
Польща [15]	Економічні втрати українських агропробудівників через блокування українського кордону польськими фермерами й перевізниками	Створення транзитних коридорів для українського зерна та інших культур із супроводом правоохоронних органів
	Ризики зростання міграційних втрат української молоді (учнівства і студентства) через привабливі умови польських закладів освіти	Підвищення якості і конкурентоспроможності української системи освіти, посилення її узгодженості з потребами ринку праці

Закінчення табл. 1

1	2	3
Румунія	Ініціювання румунським урядом системи ліцензування експорту-імпорту, покликаної захистити румунських фермерів від конкуренції з боку України	Зменшення нетарифних торговельних бар'єрів та обмежувальної ділової практики в Румунії
Угорщина	Ризики затягування переговорів щодо вступу України до ЄС через негативну позицію Угорщини, котра перебуває під російським економічним тиском	Налагодження двостороннього діалогу, залучення міжнародних партнерів для підтримки і вирішення контраверсійних позицій
Словаччина	Ризики погіршення відносин внаслідок призупинення військової допомоги Україні через проросійську позицію словацького уряду	Досягнення конкретних домовленостей щодо двосторонньої співпраці країн в дусі політики «нового прагматизму» та підписання меморандумів про взаєморозуміння. Проведення міжурядових консультацій співпраці в енергетичній сфері
	Ризик затягування великих інфраструктурних проєктів, у т. ч. щодо забезпечення енергетичної незалежності Європи	
Країни поза ЄС		
Молдова [16]	Інвестиційні ризики та зменшення загальної довіри до регіону Придністров'я через невирішений конфлікт	Відновлення довіри шляхом підписання меморандумів про взаєморозуміння і співпрацю між країнами, усунення обмежень та бар'єрів для транскордонного співробітництва та спільного руху до євроінтеграції
	Ризик відкладення спільних транспортних проєктів (зокрема, будівництва транскордонного мосту через річку Дністер між селом Косеуць і містом Ямпіль)	

Джерело: систематизовано автором.

Робота над зменшенням ризиків, вирішенням проблем і зміцненням транскордонних відносин України сприятиме посиленню економічної співпраці із сусідніми територіями, поживавленню прикордонної торгівлі, більшій мобільності українських громадян, відновленню економічної безпеки Європи та посилить українські кроки до європейської інтеграції.

Формування нового кордону між ЄС та Україною на початку XXI ст. докорінно змінило формат співпраці як держав, так і прикордонних територій. Трансформація соціально-економічних та політичних відносин внаслідок якісних і кількісних змін в структурі Євросоюзу за останні десятиліття безпосередньо вплинула на розвиток нової системи відносин між прикордонними регіонами по різні боки українського кордону. У цьому контексті прикордонні регіони набувають надважливого значення, особливо в частині євроінтеграційного досвіду центральноєвропейських країн.

Упродовж останніх років перед великою війною транскордонна співпраця України із сусідніми державами суттєво розвивалась у форматі єврорегіонів – найвищої форми транскордонного регіонального співробітництва між територіальними громадами та/або органами державної влади прикордонних регіонів кількох держав зі спільним кордоном.

На сьогодні на українському прикордонні функціонує п'ять єврорегіонів: «Буг» (Україна, Польща, 1995 р.), «Карпатський єврорегіон» (Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія, 1993 р.), «Нижній Дунай» (Україна, Молдова, Румунія, 1998 р.), «Верхній Прут» (Україна, Молдова, Румунія, 2000 р.), «Дністер» (Україна, Молдова, 2012 р.). При цьому з воєнно-політичних причин, а саме повномасштабної військової агресії російської федерації проти України, з лютого 2022 року остаточно припинили своє функціонування єврорегіони «Ярославна», «Донбас», «Слобожанщина» та під загрозою єврорегіони «Дніпро» й «Чорне море».

Вагомим чинником є також те, що держави, які утворюють із Україною діючі єврорегіони, є активними членами багатьох міжнародних інституцій, котрі своєю чергою є основною інституціональною формою співробітництва держав. Саме вони виступають у якості основного організатора міждержавного спілкування. Так, Польща – член у багатьох міжнародних організаціях та об'єднаннях, серед яких – ООН, МВФ, ЄС, НАТО, ОБСЄ, РЄ, Єврозона, Вишеградська група, СОТ, ВОЗ, Ініціатива трьох морів та інші. На території Польщі розміщено 14 об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. Словаччина є членом ЄС, Єврозони, Шенгенської зони, ООН, НАТО, ЦЕРН, ОЕСР, СОТ, РЄ, Вишеградської групи та ОБСЄ. На території Словаччини розміщено 8 об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. Угорщина приєдналася до ЄС 2004 року та входить до Шенгенської зони з 2007 року. Країна є членом численних міжнародних організацій, серед яких ООН, НАТО, СОТ, СБ, АБП, РЄ та Вишеградська група. На території Угорщини розміщено 8 об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. Румунія є членом ООН з 1955 року, НАТО з 2004 року, ЄС з 2007 року, ЮНЕСКО та РЄ. На території Румунії розміщено 7 об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. Нарешті, Україна, яка стала потенційним кандидатом на вступ до ЄС, бере активну участь у діяльності понад 60 міжнародних організацій, серед них: ООН, МВФ, РЄ, Партнерство заради миру, ГУАМ, СОТ, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Рада євроатлантичного партнерства, Організація чорноморського економічного співтовариства, з 2022 року – потенційний член ЄС. На території України розміщено 7 об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО [17].

Міжнародна інституційна активність держав, що співпрацюють в межах єврорегіонів, сприяє відстоюванню їх спільних інтересів, зокрема й України, у вирішенні різноманітних економічних, соціальних, гуманітарних, політичних та інших важливих питань, у тому числі пов'язаних із процесами повоєнної відбудови та відновлення стійкості української економіки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розвиток економічних відносин у сучасному світі супроводжуються інтенсифікацією міжнародного територіального співробітництва через поглиблення інтеграційних процесів і розширення сфер впливу територій. Вирішальними детермінантами стратегічних напрямів і форм транскордонної співпраці стають особливості політичних, економічних та інших інтересів кожної країни чи регіону, їх унікальні потреби та можливості. Україна, зокрема, досить чітко декларує світові свої цінності і пріоритети.

На сучасному етапі розвитку Україна знаходиться «на перехресті» складних екзистенційних шляхів, нової політичної та економічної реальності: з одного боку,

продовжується боротьба за незалежність і територіальну цілісність країни, а з іншого боку – ініціюються нові завдання і плани для повоєнного відновлення економіки та реалізації євроінтеграційного вектору України. При цьому спостерігається зростання ролі прикордонних регіонів, у вирішенні проблем просторового розвитку суміжних регіонів, підвищення життєвого рівня місцевого населення, розвитку бізнесу і ділової активності на прикордонні.

Доведено, що в Україні почала формуватись нова економічна і політична реальність – із наростанням геополітичної напруги на кордонах, з одного боку, і посиленням євроінтеграційного вектору розвитку України, з іншого. В нових умовах кардинально змінилися вектори міжтериторіального співробітництва нашої країни і посилилась співпраця на західному кордоні України, зокрема з країнами ЄС. Однак сучасне середовище формує нові ризики, які можуть послаблювати транскордонне співробітництво і негативно впливати на його ефективність. Вже сьогодні Україна зіткнулася з економічними втратами агровиробників через блокування українського кордону польськими фермерами й перевізниками, нетарифними торговельними бар'єрами у Румунії (ліцензії для українських експортерів), затягуванням переговорів щодо вступу України до ЄС через негативну позицію Угорщини, призупиненням великих інфраструктурних проєктів зі Словаччиною щодо забезпечення енергетичної незалежності Європи, відкладенням спільних транспортних проєктів із Молдовою через інвестиційні ризики та загальну недовіру до регіону Придністров'я тощо.

У цілому, з початком повномасштабного російського вторгнення ризику та обмеження транскордонного співробітництва України тільки посилились, однак ведеться активна робота над вирішенням актуальних проблем з метою зміцнення транскордонних відносин із сусідніми територіями (особливо в межах євро регіонів), поживлення прикордонної торгівлі, сприяння більшій мобільності українських громадян, відновлення економічної безпеки Європи та посилення руху України до європейської інтеграції.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з оцінкою впливу особливостей і ризиків транскордонного співробітництва на індикатори економічної безпеки в Україні.

Список використаних джерел

1. Щерба Г.І. Роль євро регіонів і транскордонного співробітництва у функціонуванні соціального простору в Європі. *Український соціум*, 2008. № 3(26). С. 41–53. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2008/07/41-53_no-3_vol-26_2008_UKR.pdf.
2. Cross-border cooperation of Ukraine with the EU countries: current challenges and possibilities: monograph / Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine; Ed. Kh. Prytula; Kh. Prytula, O. Pasternak, Yu. Tsybul'ska, Ya. Kalat, O. Demedyuk, O. Tsisinska. Lviv, 2019. 220 p. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20190002.pdf>.
3. Дубина М.В. Сутність та компонентний склад транскордонної економічної безпеки. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2014. № 3(23). С. 174–184.
4. Власюк О.С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики: вибр. наук. праці. К.: НІСД, 2016. 528 с.

5. Васильців Т.Г. Економічна безпека України: стратегія та механізми зміцнення: монографія. Львів: Арал, 2008. 384 с.
6. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>
7. Варналій З.С., Васильців Т.Г., Левицька О.О. Міграційна безпека держави як основа збереження та розвитку інтелектуального капіталу економіки України. *Економіка України*. 2022. №9(730), С. 3–20. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.09.003>.
8. Про затвердження договорів між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща щодо правил місцевого прикордонного руху. Постанова Кабінету Міністрів України № 139 від 25.02.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/139-2009-%D0%BF#Text>.
9. Про затвердження Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Угорської Республіки про правила місцевого прикордонного руху. Постанова Кабінету Міністрів України № 1316 від 08.11.2007 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1316-2007-%D0%BF#Text>.
10. Про затвердження Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про місцевий прикордонний рух. Постанова Кабінету Міністрів України № 164 від 31.03.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2015-%D0%BF#Text>.
11. Про затвердження Угоди між Україною та Словацькою Республікою про місцевий прикордонний рух. Указ Президента України № 697/2008 від 06.09.2008 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/697/2008#Text>.
12. Гороховська В. Транскордонне співробітництво в Україні: значення та пріоритетні напрями розвитку. *Ефективна економіка*. № 8. 2017. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5736>.
13. Григор'єва Є., Сушко І. Як повномасштабна війна дала поштовх розвитку кордону з Румунією. *Європейська правда* (12.04.2023 р.). URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/04/12/7159514>.
14. Гайдук К. Єврокомісія анонсувала зупинку транскордонного співробітництва з Росією і Білоруссю. *РБК-Україна* (29.03.2022 р.). URL: <https://salo.li/291B45b>.
15. Герасименко П. Українсько-польські відносини: повернення до реальності. *LB.ua*. URL: https://lb.ua/news/2024/02/22/599784_ukrainskopolski_vidnosini.html.
16. Ківерь В. Європейська інтеграція на двох: Україні та Молдові треба разом працювати у 2024 році. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2024/01/9/7177052>.
17. Габчак Н., Габчак С. Карпатський євро регіон в умовах інтеграції. *Kolegium redakcyjne*. 2022. С. 203-206. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/46410>.

References

1. Shcherba H.I. (2008) Rol yevrorehioniv i transkordonnoho spivrobitnytstva u funktsionuvanni sotsialnoho prostoru v Yevropi [The role of Euroregions and cross-border cooperation in the functioning of social space in Europe]. *Ukrainskyi sotsium – Ukrainian society*, vol. 3(26), pp. 41-53. Available at: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2008/07/41-53__no-3__vol-26__2008__UKR.pdf.
2. Kh. Prytula; Kh. Prytula, O. Pasternak, Yu. Tsybul'ska, Ya. Kalat, O. Demedyuk, O. Tsisinska (2019) Cross-border cooperation of Ukraine with the EU countries: current challenges and possibilities: monograph / Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine, Lviv, 220 p. Available at: <http://ird.gov.ua/irdp/p20190002.pdf>.

3. Dubyna M.V. (2014) Sutnist ta komponentnyi sklad transkordonnoi ekonomichnoi bezpeky [The essence and component composition of cross-border economic security]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Bulletin of Zaporizhzhya National University. Economic sciences*, vol. 3(23), pp. 174-184.
4. Vlasiuk O.S. (2016) *Natsionalna bezpeka Ukrainy: evoliutsiia problem vnurishnoi polityky: vybr. nauk. pratsi* [National security of Ukraine: evolution of domestic policy problems: select. of science labor]. K: NISD, 528 p. (in Ukrainian).
5. Vasylytsiv T.H. (2008) *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zmitsnennia: monohrafiia* [Economic security of Ukraine: strategy and strengthening mechanisms: monograph]. Lviv: Aral, 384 p. (in Ukrainian).
6. Pro zatverdzhennia Metodichnykh rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy. Nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy № 1277 vid 29.10.2013 r. [On the approval of Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine. Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine No. 1277 of October 29, 2013]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>.
7. Varnalii Z.S., Vasylytsiv T.H., Levytska O.O. (2022) Migrantska bezpeka derzhavy yak osnova zberezhenia ta rozvytku intelektualnoho kapitalu ekonomiky Ukrainy [Migration security of the state as a basis for the preservation and development of the intellectual capital of the economy of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Ukraine economy*, vol. 9(730), pp. 3–20. Available at: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.09.003>.
8. Pro zatverdzhennia dohovoriv mizh Kabinetom Ministriv Ukrainy ta Uriadom Respubliky Polshcha shchodo pravyl mistsevoho prykordonnoho rukhu. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 139 vid 25.02.2009 r. [On the approval of agreements between the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Government of the Republic of Poland regarding the rules of local border traffic. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 139 of February 25, 2009]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/139-2009-%D0%BF#Text>.
9. Pro zatverdzhennia Uhody mizh Kabinetom Ministriv Ukrainy ta Uriadom Uhorskoï Respubliky pro pravyla mistsevoho prykordonnoho rukhu. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 1316 vid 08.11.2007 r. [On the approval of the Agreement between the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Government of the Republic of Hungary on the rules of local border traffic. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1316 of November 8, 2007]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1316-2007-%D0%BF#Text>.
10. Pro zatverdzhennia Uhody mizh Kabinetom Ministriv Ukrainy ta Uriadom Rumunii pro mistsevyi prykordonnyi rukh. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 164 vid 31.03.2015 r. [On the approval of the Agreement between the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Government of Romania on local border traffic. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 164 of March 31, 2015]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2015-%D0%BF#Text>.
11. Pro zatverdzhennia Uhody mizh Ukrainoiu ta Slovatskoiu Respublikoiu pro mistsevyi prykordonnyi rukh. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 697/2008 vid 06.09.2008 r. [On the approval of the Agreement between Ukraine and the Slovak Republic on local border traffic. Decree of the President of Ukraine No. 697/2008 dated September 6, 2008]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/697/2008#Text>.
12. Horokhovska V. (2017) Transkordonne spivrobitnytstvo v Ukraini: znachennia ta priorytetni napriamy rozvytku. [Cross-border cooperation in Ukraine: importance and priority directions of development]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, vol. 8. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5736>.

13. Hryhorieva Ye., Sushko I. (2023) Yak povnomasshtabna viina dala poshtovkh rozvytku kordonu z Rumuniieiu [How a full-scale war gave impetus to the development of the border with Romania]. *Yevropeiska pravda – European truth* (12.04.2023). Available at: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/04/12/7159514>.
14. Haiduk K. (2022) Yevrokomisiia anonsuvala zupynku transkordonnoho spivrobitnytstva z Rosiieiu i Bilorussiu [The European Commission announced the suspension of cross-border cooperation with Russia and Belarus.]. *RBK-Ukraina – RBC-Ukraine*. Available at: <https://www.rbc.ua/ukr/news/evrokomissiia-anonsirovala-ostanovku-transgranichnogo-1646406753.html>.
15. Herasymenko P. (2023). Ukrainian-Polish relations: return to reality. LB.ua. URL: https://lb.ua/news/2024/02/22/599784_ukrainskopolski_vidnosini.html.
16. Kiver V. (2023). European integration for two: Ukraine and Moldova must work together in 2024. *Yevropeys'ka pravda*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2024/01/9/7177052>.
17. Habchak N., Habchak S. (2022) Karpatskyi yevrorehion v umovakh intehratsii [The Carpathian Euroregion in the context of integration]. pp. 203-206. Available at: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/46410>.

ON THE FEATURES AND RISKS OF CROSS-BORDER COOPERATION IN THE CONTEXT OF UKRAINE'S ECONOMIC SECURITY

Stepan Vaskiv

*Ivan Franko National University of Lviv,
18 Svoboda Ave., Lviv, 79008*

e-mail: stepan.vaskiv@lnu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3781-2822>

Abstract: The article aims to identify the features and risks that are crucial to consider in improving the organizational, economic, legal, and other components of the mechanism for developing cross-border cooperation in the context of protecting national interests and Ukraine's economic security. The specifics of Ukraine's cross-border cooperation are characterized, by considering the factor of Russian military aggression, as well as other historical-political, geospatial, and socio-economic determinants. The risks of Ukraine's cross-border cooperation with EU countries (Poland, Romania, Hungary, Slovakia) and other neighboring countries (Moldova) are identified, which are related to the protection of economic interests, political influences, geospatial, environmental, and other factors. Methods of analysis, synthesis, comparison, and graphical data visualization were used. It is concluded that at the current stage of development, Ukraine is "at the crossroads" of complex existential paths and a new economic and political reality: on the one hand, the struggle for independence and territorial integrity continues, and on the other hand, new tasks for the post-war reconstruction of Ukraine's economy and the implementation of the European integration vector of development are emerging. The implementation of these tasks is closely linked with strengthening Ukraine's cross-border ties with EU countries and aligning legislation and management practices with European standards.

Keywords: economic security, European integration, Euroregion, national security, risks, cross-border cooperation, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 23.10.2023

Прийнята до друку 23.11.2023